كتاب

أصول السنة

| للإمام أبي عبدالله أحمد بن محمد بن حنبل |

٢٤١ هـ

به كوردی

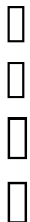
بسم الله الرحمن الرحيم

أبو يعلى الحنبلي له وەسفی كتێبی (أصول السنة)دا دەڵێت :

فلو رُحِل إلى الصين في طلبها لكان قليلا

واته : ئەگەر سەفەر بكەيت بۆ وڵاتی صين بۆ بەدەست هێنانی ئەم كتێبە هەركەمە

پێرست



کورتەی ژیانی ئیمامی ئەهلی سوننە ئەحمەدی کوڕی حەنبەل

ناوی : ئەحمەدی کوڕی موحەمەدی کوڕی حەنبەلی کوڕی هیلالی عەرەبی عەدنانی شەیبانیە ئیمامە لە فیقھ و فەرموودە . بە باوکی عبداللە ناسراوە .

لەدایك بونی : لە مانگی ڕەبیعی یەکەم ساڵی ١٦٤ لە بەغدا لەدایك بووە .

زانستی : سەرەتا قوتابیەکی سەرەتایی بوو لە داواکردنی زانست و داواکاری فەرموودە نەبوو . تا تەمەنی شازدە ساڵی دوای ئەوە دەستی بە داواکردنی فەرموودە کردووە بەبێ ئەوەی سەرەتاکان لە عێراق بچێتە دەرەوە هەر لەو وڵاتە فیقھ و فەرموودەی خوێندووە . دواتر هاوڕێکانی کۆبونەوە بۆ ئەوەی دەرچن بۆ وڵاتانی تر بۆ داواکردنی زانست بەڵام ئیمامی ئەحمەد هەژار و کەم دەرامەت بوو نەیتوانی لەگەڵ ئەوان بڕوات بەڵام دواتر بەبێ هیچ سوارێك بۆ داواکردنی فەرموودە ملی نا بۆ وڵاتی یەمەن بۆلای عبدالرزاق خاوەنی (المسند) کاتێ گەیشت ئازار و دەرد زۆر لەسەر لاشەی بەدیار کەوت لەبەر سەرفەرەکەی کە لە عێراقەوە بۆ یەمەن بەس بەپێ ڕۆیشتووە . کاتێ بەپێ گەیشتە مەککە پێی وترا : ئازاری خۆت داوە ئەی باوکی عبداللە ئیمام فەرمووی :وەك ئازاری سەفەرەکەی عبدالرزاق نەبوو کە سوودمان بینی لێی فەرموودەی الزهري لە سالم لە عبداللە لە باوکی . وە فەرموودەی الزهري لە سەعیدی کوڕی مسیب ئەویش لە ئەبی هریرە ـــمان لێ وەرگرت . ئەوکاتەی ئیمامی شافعی لە وڵاتی مصر بوو نامەی بۆ ئیمام نارد کە بێتە لای بەڵام لەبەر بێ پارەیی نەیتوانی بچێت . دواتر کە ئیمام شافعی هاتەوە بۆ بەغدا ئیمام ئەحمەدی بینی پێی ووت : **ئەی باوکی عبداللە ئەگەر**

فەرموودەی صەحیحت لایە فێرم بکە لێی . هۆکاری ئەم هەژاری و بێ پارەییەی ئەوەبوو کە پارەی لە هیچ کەسێك وەرنەدەگرت بەتایبەت خەلیفەکان کە زۆر پارەیان بۆ دەنارد ڕەتی دەکردەوە .

شایەتی زانایانی سەلەف لەسەر زانستەکەی :

یەکەم : **ئیمامی شافعی** دەڵێت : لە عێراق دەرچووم پیاوێکم نەبینی چاکتر و زاناتر و تەقوادارتر لە ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حنیل کە جێم هێشتبێت .

دووهەم : **ئیمامی البخاري** دەڵێت : کاتێ لە زانست نمونە بە ئیمام ئەحمەد دەهێنراوە لە زانایی ئێمە لە بەصرە بووین گوێم لە أبا الولید الطیالسي بوو دەیفەرموو : ئەگەر ئیمامی ئەحمەد لەناو بەنی ئیسرائیل بوایە لە زاناترینی زاناکانیان دەبوو .

سێ یەم : **علی بن المدیني** دەڵێت : ئەگەر تاقی بکرێمەوە بە شتێك ئەوە بە ئەحمەد تاقی بکرێمە گوێی پێنادەم ئەگەر گەیشتمەوە دیداری الله تعالی چۆن بم .

چوارەم : **یحیی بن معین** دەڵێت : ئیمامی ئەحمەد کۆمەڵێك سیفات و تایبەتمەندی تێدایە هەرگیز لە هیچ زانایەکی ترم نەدیوە فەرموودەناس و حافز و زاهد و عاقڵ .

پێنجەم : **أبو زرعة الرازي** دەڵێت : لەژیانم لەو فەقیە–ترم نەدیوە .

قوتابيیەکانی : يزيد بن هارون و البخاري و مسلم و أبو داود و علی بن المديني و دوو کورەکەی : صالح و عبدالله و کوڕەمامەکەی حنبل بن إسحاق و أبو زرعة الرازي و أبوبكر أحمد بن محمد بن هانیء الطائي و أبو حاتم الرازي و موسی بن هارون و عثمان بن سعيد الدارمي .

بەرهەمەکانی : الرد على الجهمية و كتاب الصلاة و **كتاب السنة** و كتاب الزهد و فضائل الصحابة .

وەفاتی : پێشەوا نەخۆش کەوت لە سەرتاکانی مانگی ڕەبیعی یەکەم لە ساڵی ٢٤١ کۆچی لە بەغدا وەفاتی کرد ئامادەبوانی جەنازەکەی هەرگیز حەشاماتی لەو شێوە نەبینراوە و نابێتەوە . هەزار ڕەحمەت لە گیانی ئیمام .

(دەست گرتن بەوەی هاوەڵانی پێغەمبەر صلی علیه وسلم لەسەری بوون)

باوکی عبدالله ئەحمەدی کوڕی موحەمەدی کوڕی حەنبەل بەڕەحمەت بێت دەفەرمووێت : بنەماکانی سوننەت لای ئێمە (ئەهلی سوننە) بریتین لە :

دەست گرتن بەوەی کە هاوەڵانی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم لەسەری بوون وە چاولێکردن و پێشەگن بوون پێیانەوە . وە وازهێنان لە داهێنان لە دین . وە هەموو داهێنانێك لە دین گومڕاییە . وە وازهێنان لە دەمەتەقێ و دانیشتن لەگەڵ هاوەڵانی هەواو و ئارەزوو . وە وازهێنان لە موناقەشە و دووبەرەکی و دەمەتەقێ لە دیندا . وە سوننەت لای ئێمە : ئاثاری پێغەمبەرە صلی الله علیه وسلم . وە سوننەت ڕوونکەرەوەی قورئانە . وە بەڵگەیە بۆ قورئان . لە سوننەت قیاس نیە . وە نمونەی پێ ناهێنرێتەوە وەك ڕدانەوەی یان ڕەخنە گرتن لێی . نە عەقڵ نە هەوا و ئارەزوو دەتوانی پەی پێ ببات . بەڵکو تەنها شوێن کەوتن و وازهێنان لە هەوا و ئارەزووە . ئەم سوننەتە واجب و پێویستە کە ئەوەی واز لە تایبەت مەندیەکی بێنێت لێی وەرناگیرێت وە ئەوەی باوڕی پێ نەبێت لە خاوەنانی سوننەت نیە .

(باوەڕهێنان بە قەدەر خێر و شەڕی)

لەم سوننەتە واجب و پێویستانەی کە ئەوەی واز لە تایبەت مەندیەکی بێنێت لێی وەرناگیرێت وە ئەوەی باوڕی پێ نەبێت لە خاوەنانی سوننەت نیە ئەوەیە :باوەڕهێنان بە قەدەر خێر و شەڕەکەی . وە بەڕاست زانینی هەموو ئەم فەرموودانەی کە دەربارەی قەدەر هاتووە . وە باوەڕبوون پێیان . بەرامبەر قەدەر ناڵێین (بۆچی ؟) وە (چۆن ؟) بەڵکو ئەوەی لەسەرمانە بە ڕاست زانینی و باوەڕبوونە پێی . ئەوەی ڕاستی و ڕاڤەی ئەم سوننەتەی نەزانی وە عەقڵی پێی نەگەیشت بە ڕاست زانینی و باوەڕبوونە پێی بەسە . ئەوەی لەسەرتە باوەڕهێنان و تەسلیم بوونە پێی . نمونەی فەرموودەی (**الصادق المصدوق**)[1] وە نمونەی ئەوانە وەك نمونەی فەرموودەکانی تر لەسەر قەدەر . وە نمونەی فەرموودەکانی (**بینینی الله تعالى لە ڕۆژی قیامەت لەلایەن بڕواداران**) [2] ئەگەرچی بیستنی نامۆش بن لەسەر گوێچکەکان وە بیسەر لای تازە بێت . بەڵکو ئەوەی لەسەرمانە باوەڕبوونە پێی . وە ڕەت نەکردنەوەی هیچ پیتێك لێی . وە جگە لەوانەش لەو فەرموودانەی کە هاتوونە لە متمانەداران . وە هیچ کەسێك دەمەتەقێ و موناقەشەیان ناکات . چونکە قسەکردن لەسەر (قەدەر) و (بینینی الله تعالى لە قیامەت) و (قورئان) وە جگە لەوانەش لە سوننەت . ناپەسەند و نەهی لێکراوە وە

---

(١) وَهُوَ **الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ**: " إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ فِي أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يُرْسَلُ إِلَيْهِ الْمَلَكُ، فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، وَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ: رِزْقِهِ، وَأَجَلِهِ، وَعَمَلِهِ، وَشَقِيٌّ أَمْ سَعِيدٌ، فَوَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ، إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، فَيَدْخُلُهَا، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ، وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ،فَيَدْخُلُهَا (صحيح البخارى برقم : ٦٥٩٤)

(٢) فەرموودەکانی بینینی الله تعالى گەیشتۆتە حەدی التواتر کە لە زیاد لە دە هاوەڵی پێغەمبەری نازدار گێڕدراوەنتەوە .

ئەو کەسە نابێتە ئەهلی سوننە ئەگەرچی بە وتە جێبەجێی کردبێت تاوەکو واز لە موناقەشە و دەمەتەقێ نەهێنێت وە تەسلیم و باوەڕدار نەبێت بە ئاثار .

(قورئان وتەی پەروەردگارە و مەخلوق نیە)

قورئان : وتەی پەروەردگارە و مەخلوق نیە . وە سوننی نابێت لاوازبێت لە وتنی قورئان مەخلوق نیە بەڵکو بە صەراحە و بە جورئەتەوە بڵێن : قورئان مەخلوق نیە چونکە وتەی پەروەردگار لەخۆی جیا نیە . ئاگاداربن لە موناقەشەکردن لەگەڵ ئەو کەسەی کە کەوتۆتە ناو فیتنەی خەڵقی قورئان . وە هەرکەسێ بڵێت : وتەی ئێمە بۆ قورئان مەخلوقە . وە جگە لەویش . وە هەرکەسێك بوەستێت تێیدا کە بڵێت : نازانم مەخلوقە یان مەخلوق نیە . بەڵکو وتەی پەروەردگارە ئەوە خاوەنی بیدعەیە وەك ئەو کەسە وایە کە دەڵێت (**قورئان مەخلوقە**) بەڵکو قورئان وتەی پەروەردگارە و مەخلوق نیە .

(باوەڕبوون بە بینینی اللّه تعالی لە ڕۆژی قیامەت)

باوەڕبوون بە بینینی اللّه تعالی لە ڕۆژی قیامەت وەك چۆن لە لە فەرمووده صەحیحەکان لە پێغەمبەرەوە صلی اللّه علیه وسلم ڕیوایەت کراوە جێگربووە . وە پێغەمبەر صلی اللّه علیه وسلم پەروەردگاری بینیوە . ئەم فەرموودەی لە پێغەمبەر صلی اللّه علیه وسلم هاتووە لەبارەی بینینی اللّه تعالی صەحیحە **قەتادە** لە **عیکرمە** ئەویش لە **ئیبنو عەباسەوە** ڕیوایەت دەکات . وە **حەکەمی کوڕی ئەبان** لە **عیکرمە** ئەویش لە **ئیبنو عەباس** ڕیوایەت دەکات . وە **عەلی کوڕی زەید** لە **یوسفی کوڕی میهران** ئەویش لە **ئیبنو عەباس** ڕیوایەت دەکات . وە فەرموودە لای ئێمەی ئەهلی سوننە لەسەر ڕووکەشی دەقەکە دەڕۆین بەم جۆرەی لە پێغەمبەرەوە صلی اللّه علیه وسلم هاتووە . وە قسەکردن لەسەری بیدعەیە . بەڵکو باوەڕ دەهێنین بەم جۆرەی لە ڕووکەشی هاتووە . وە لەسەریدا موناقەشەی هیچ کەسێك ناکەین .

(باوەڕبوون بە تەرازوو – کێشان لە ڕۆژی قیامەت)

باوەڕبوون بە تەرازوو – کێشان لە ڕۆژی قیامەت وەك ئەوەی لە دەقەکانی قورئان و سوننەت هاتووە باوڕ پێی دەهێنین . بەندە لە ڕۆژی قیامەت دەکێشرێت کە کێشی باڵە مێشولەیەکیشی نیە . وە کردەوەی بەندەکان دەکێشرێت وەك لە ئەسەر هاتووە . وە باوەڕهێنان و بەڕاست زانینیان . وە پشت کردن لە گشت ئەو کەسانەی کە ڕەتی دەکەنەوە . وە وازهێنان لە موناقەشەکردن لەسەری .

(اللّه تعالى لە ڕۆژی قیامەت قسە لەگەڵ بەندەکانی دەکات)

اللّه تعالى لە ڕۆژی قیامەت قسە لەگەڵ بەندەکانی دەکات بەبێ هەبوونی هیچ وەرگێڕێك لە نێوان بەندەکانی و خۆی . وە باوەڕهێنان و بەڕاست زانین پێی .

(باوەڕهێنان بە حەوز)

باوەڕهێنان بە حەوز . بەوەی کە لە ڕۆژی قیامەت پێغەمبەر صلى اللّه عليه وسلم حەوزێکی پێ دەبەخشرێت کە ئوممەتەکەی لێی کۆدەبنەوە بۆ خواردنەوەی وە هەندێکیش دووردەخرێنەوە . پانیەکەی وەك درێژیەکەیەتی کە مانگە ڕێیەکە پەرداغەکانی بە ئەندازەی ژمارەی ئەستێرەکانی ئاسمانە لەسەر ئەم هەواڵانەی بە صەحیحی هاتوون لەسەری لە جگە لە ڕوویەکەوە .

(باوەڕهێنان بە سزای گۆڕ)

باوەڕهێنان بە سزای گۆڕ . بەوەی کە ئەم ئوممەتە لە گۆڕەکانیان تاقی دەکرێنەوە وە پرسیار دەربارەی ئیمان و ئیسلام لێی دەکرێت . بەوەی کە کێ پەروەردگارتە ؟ وە کێ پێغەمبەرتە ؟ وە دوو فریشتە دێن بەناوی نەکیر و مونکەر بۆ لێ پرسینەوە چۆن الله ویستی لەسەرە و وەچۆن دەیەوێت ئەوە بەدەست ئەوە . ئەوەی لەسەر ئێمەیە باوەڕهێنان و بەڕاست زانینیانە .

(باوەڕهێنان بە تکاکردنی – شەفاعەت – پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم)

باوەڕهێنان بە تکاکردنی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم وە بەو کەسانەی کە لە دۆزەخ دەردەهێنرێن پاش ئەوەی دەسوتێن دەبن بە خەڵوز . فەرمانیان پێ دەکرێت بەوەی کە بچن بۆسەر ڕوبارێك لەسەر دەرگای بەهەشت وەك ئەوەی لە ئەسەر هاتووە . چۆن الله ویستی لەسەرە و وەچۆن دەیەوێت ئەوە بەدەست ئەوە . ئەوەی لەسەر ئێمەیە باوەڕهێنان و بەڕاست زانینیانە .

(باوەڕهێنان بەوەی کە مەسیحی دەجال دەردەچێت وە لەنێوان چاوەکانی نوسراوە کافر)

باوەڕهێنان بەوەی کە مەسیحی دەجال دەردەچێت وە لەنێوان چاوەکانی نوسراوە کافر وە هەموو ئەو فەرموودانەی دەربارەی هاتووە . وەباوەڕبوون بەوەی کە مەخلوقێکە و خاوەن ژیانە . وە باوڕ بەوەی کە عیسای کوڕی مەریەم دادەبەزێت لە دەرگای (لود) دەیکوژێت .

(ئیمان بریتیە لە : وتە و کردەوە وە زیاد و کەم دەکات)

ئیمان بریتیە لە : وتە و کردەوە وە زیاد و کەم دەکات وەك لە قورئان و سوننەت هاتووە (**تەواوترینی باوڕی بڕواداران چاکترینی ڕەوشتەکانە**)[٣]

(نوێژ نەکەر کافرە)

وە هەرکەسێك واز لە نوێژ بێنێت ئەوە **کافرە** . وە هیچ کردەوەیەك وازهێنان لێی کوفر نیە ئیلا نوێژ نەبێت . هەرکەسێ وازی لێبێنێت [٤] ئەوە **کافرە** و اللّٰه تعالی کوشتنی حەلاڵ کردووە .

(٣) الترمذي : الرضاع (١١٦٢) . وأحمد (٢/٢٥٠) . الدارمي : الرقاق (٢٧٩٢)

(٤) **باوڕی پێ هەبێت یاخود نا . بە حەلاّلی بزانێت یاخود نا . لە تەمبەڵی نەیکات یاخود بە ئەنقەست .**

(چاكترينی ئوممەت پاش وەفاتی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم)

چاكترینی ئوممەت پاش وەفاتی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم **ئەبوبكری ڕاستگۆیە** لەپاشان **عومەری كوڕی خەتاب** لە پاشان **عوسمانی كوڕی عەفان** . پێش خستنی ئەم سێیانە هاوەڵانی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم پێشیان خستوون وە هیچ ناكۆكیەك نیە لەسەر ئەمە . لە پاشاندا پاش ئەم سێ كەسە پێنج هاوەڵانی شوڕا دێن ئەوانیش : **عەلی كوڕی ئەبە تالب** و **تەڵحە** و **زوبەیر** و **عبدالرحمن–ی كوڕی عەوف** و **سەعد** هەموویان دەگونجێن بۆ خیلافەت وە هەموویان ئیمامن . چون بۆ ئەمە دەچین بو فەرموودەكەی ئیبنو عومەر (**ئێمە ئەم سێیانەمان دەژمارد بەدوای یەكەوە وە پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم زیندوو بوو كە چاكترینی دوای خۆی ئەبوبكری ڕاستگۆیە لەپاشان عومەری كوڕی خەتاب لە پاشان عوسمانی كوڕی عەفان .لە پاش ئەم سێیانە بێدەنگ بووین**)[٥] لەپاش هاوەڵانی شوڕا **بەژداربووانی جەنگی بەدر لە كۆچبەران دێت** لەپاشان **بەژداربووانی جەنگی بەدر لە سەرخەران دێت** . لە هاوەڵانی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم لەسەر ئەندازەی كۆچكردن و پێشینە دێت . یەكەم دوای یەكەم . لە پاشان چاكترینی خەڵك دوای ئەم سەردەمی هاوەڵاندا كە پێغەمبەری تێدا ناردرابوو صلی الله علیه وسلم . وە هەموو كەسێك كە هاوەڵێتی كردووە ساڵێك یان مانگێك یان ڕۆژێك یان كاژمێرێك یاخو تەنها بینویەتی ئەوە لە هاوەڵان دەژمێردرێت بە ئەندازەی هاوەڵێتی كردنی . وە هەبوونی پێشینە لەگەڵی وە بیستن لێی . وە یەك جار بینینی . بچوكترینی ئەم مەرجی هاوەڵێتیە چاكترە لە كەسی ئەم سەردەمەی نەی بینیوە ئەگەر بگەڕێتەوە

---

(٥) مسند الإمام أحمد برقم : ١٤/٢

بۆلای الله تعالى به گشت كردەوەكانی لە چاكە . ئەوانەی هاوەڵێتی پێغەمبەریان كردووە صلی الله علیه وسلم بینیویانە و گوێبیستی بوونە . وە ئەو كەسەی بەچاو بینویەتی وە باوڕی پێهێناوە ئەگەر كاژمێریكیش بێت ئەوە چاكترە لە هاوەڵێتی لە تابعین ئەگەر هەموو كردارێكی خێریش بكەن .

(گوێڕایەڵی كردن بۆ دەسەڵاتداران و ئەمیری بڕواداران)

گوێڕایەڵی كردن بۆ دەسەڵاتداران و ئەمیری بڕواداران چاك و خراپەكاری یەكێكە لە بنەماكانی ئەهلی سوننە ئەوەیە : هەركەسێك خیلافەت بەڕێوەببات . وە خەڵك لەسەری كۆبوونەوە بە بەیعەتدان و پێی ڕازی بوون . وە هەركەسێ بە شمشێر خیلافەتی وەرگرت وە ناوی لێنرا ئەمیری بڕواداران ئەوە جیهاد لەگەڵی دەكرێت و گوێڕایەڵی دەكرێت تا ڕۆژی قیامەت لەدوای چاك و خراپی وە هەرگیز واز لەو گوێڕایەڵی و جیهادە ناهێنین لەگەڵی . وە بەشی دەست كەوت و جێبەجێ كردنی سنورەكان وەك : ڕجمی زیناكار و حەدی شەراب خۆر و كوشتنەوەی بكوژ و بڕینی دەست ..هتد بۆ دەسەڵاتدرانە و پێی هەستن تاوەكو قیامەت . بۆ هیچ كەسێك نیە تەعن بدات لێیان وە ناكۆكیان لەگەڵ ناكرێت . وە زەكات دەبردرێتەوە بۆلایان . هەركەسێ بۆلایانی بردەوە ئەوە پابەندبووە بە گوێڕایەڵی . بۆ چاك و خراپی . وە نوێژی هەینی لە پشت دەكرێت وە لەپشت ئەو كەسەش كە خەلیفە بە والی دایدەنێت . تەواوی دوو ڕكاتەكە . هەركەسێك نوێژكردن لە دوایان دووبارە بكاتەوە ئەوە بیدعەچیە و وازی لە

ئاثار هێناوه . وه پێچهوانهی سوننهتی كردووه . وه هیچ فهزڵێك له نوێژ و ڕۆژی ههینی بهرناكهوێت و بۆی نیه ئهگهر : نوێژكردن لهدوای دهسهڵاتدارانی لێی نهبینرێت لهدوای چاك و خراپیهوه . سوننهت ئهوهیه : دوو ڕكات نوێژی ههینی لهگهڵیان بكرێت . وه بهو پهڕی دینداریهوه بهبێ هیچ گومانێك له سنگ و دڵی , وه ههركهسێك دهرچێت لهسهر ئیمامێك له ئیمامهكانی موسڵمانان له كاتێكدا خهڵك لهسهری كۆبونهتهوه و دانیان ناوه به خیلافهتهكهی بهههر ڕووهك له ڕووهكان به ڕازی بوون یان به زاڵ بون دهست بهسهرداگرتن . ئهوه ڕیزی موسڵمانانی تێكداوه و دهرچووه وه پێچهوانهی ئاثاری كردووه كه له پێغهمبهرهوه صلى الله عليه وسلم هاتووه وه ئهگهر بمرێت و خروجی كردبێت ئهوه مردنێكی جاهیلانه مردووه . درووست نیه جهنگ و كوشتاری دهسهڵاتداران بكهیت و وه بۆ هیچ یهكێك له خهڵك نیه لێیان دهرچێت ههركهسێك ئهوكارهی كرد ئهوه بیدعهچیه لهسهر غهیری ڕێگای سوننهته .

(كوشتارى كردنى دزەكان و خەواريجەكان)

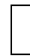
كوشتارى كردنى دزەكان و خەواريجەكان درووستە ئەگەر هاتوو پياوێك ديفاعى كرد لە نەفس و ماڵى خۆى . بۆى هەيە كوشتاريان بكات لەسەر ديفاع كردنى نەفس و ماڵى وە بە هەموو توانايەك ديفاع بكات . بەڵام كاتىَ لێى جيابۆيەوە و وازى لێهێنا بۆى نيە بيانكوژێت . وە بەدواى شوێنەواريان بكەوێت . بۆ هيچ يەكێك نيە ئيلا ئيمام يان والى موسڵمانان نەبێت . بەڵكو تەنها ديفاع لە خۆى دەكات وە لە نيەتيدا نابێت نيازى كوشتنى هيچ كەسێكى هەبێت . ئەگەر هاتوو لەسەر دەستى خاوەن ماڵ بۆ ديفاع لە خۆى و ماڵەكەى دزەكە كوژرا ئەوە الله تعالى كوژراوەكە دووردەخاتەوە بۆ دۆزەخ . وە ئەگەر خاوەن ماڵ لەسەر دەستى دزەكە كوژرا ئەوە لەو حاڵەدا بوو كە ديفاعى لە خۆى و ماڵەكەى دەكرد ئەوە داواى شەهادەتى بۆ دەكەين وەك لە هەموو فەرموودە و ئاثارە كان هاتووە كە فەرمان پێكراوە بە كوشتاركردنيان بەڵام فەرمان نەكراوە بە نيەتى كوشتن و شوێن كەوتنى هەڵهاتووەكانيان . وە كاتىَ پێكراوبوو يان بريندار درووست نيە بچيت بيكوژيت وە ئەگەر بە ديل گرتان نابێت بيان كوژن . وە حەدى شەرعيان لەسەر جێبەجىَ ناكرێت . بەڵكو بۆ ديارى كردنى مەسيرى كارەكەى دەگەڕێنينەوە بۆلاى ئەو كەسەى ويلاتى لەدەستە لە ئيمام ئەوكات بڕيار دەدات كەچى لىَ بكرێت .

(شايەتى لەسەر هيچ كەسێك لە ئەهلى قيبلە لەسەر كردنى كردەوەيەك نادەين بە دۆزەخ و بەهەشت)

شايەتى لەسەر هيچ كەسێك لە ئەهلى قيبلە لەسەر كردنى كردەوەيەك نادەين بە دۆزەخ و بەهەشت . داواى بەهەشت بۆ چاكەكاران دەكەين وە ترسيشمان هەيە لێيان لەوەى كە تووشى تاوان بن . وە ترسمان هەيە لەسەر خراپەكارێكى تاوانبار وە داواى سۆز و بەزەيى الله تعالى بۆ دەكەين . هەركەسێك بگاتەوە ديدارى پەروەردگار بە تاوانێكەوە كە دۆزەخى لەسەر واجب بكات . بەڵام تەوبەى كرد و سوور نەبوو لەسەر تاوانەكە ئەوە الله تعالى تەوبەى داناوە وە تەوبە لە بەندەكانى وەردەگرێت . وە لە هەڵە و تاوانەكانى خۆشەبێت . وە ئەو كەسەى بگاتەوە ديدارى الله تعالى بەڵام لە دونيا حەدى شەرعى لەسەر جێبەجێ كرابوو ئەوە كەفارەتە بۆى . وەك چۆن لە پێغەمبەرەوە صلى الله عليه وسلم ڕيوايەت كراوە و هاتووە . بەڵام ئەو كەسەى سووربووبێت لەسەر تاوانەكەى وە تەوبەى نەكردبێت لەسەر تاوانەكان ئەو تاوانانەى كە سزا واجب دەكەن لەسەرى ئەوە حاڵەكەى دەچێتەوە لاى الله تعالى ئەگەر ويستى هەبێت سزاى دەدات وە ئەگەر ويستيشى هەبێت لێى خۆشەبێت . وە ئەو كەسەى گەڕاوە بۆلاى ديدارى الله تعالى كافر بێت ئەوە سزاى دەدات و هەرگيز لێى خۆش نابێت .

(ڕەجم حەق و ڕاستە لەسەر ئەو كەسەی زینا دەكات كە پارێزبەندە)

ڕەجم حەق و ڕاستە لەسەر ئەو كەسەی زینا دەكات كە پارێزبەندە ئەگەر هاتوو دانی نا بە زیناكەی . یان بەڵگەیەكی ڕوون سەلماندی كە زینای كردووە . پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم ڕەجمی زیناكاری كردووە . وە جێنشینە هیدایەت دراوەكانیش ڕەجمی زیناكاریان كردووە .



(دووڕوویی و كەم كردنەوە لە حەقی هاوەڵاْن)

هەركەسێك لە فەزڵی یەكێك لە هاوەڵاْنی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم كەم بكاتەوە یان ڕقی لێبێت بەهۆی ڕووداوێك كە لێیان ڕوویداوە . وە باسی خراپیەكانی بكات ئەوە بیدعەچیە . تاوەكو ڕەحمەت بۆ هەموویان دەنێرێت وە دڵی بەرامبەریان تەندرووست بێت . نیفاق : بریتیە لە كوفر . بەوەی كە كوفر بە الله تعالی بكەیت وە غەیری ئەو بپەرستیت . لە ئاشكرا ئیسلامەتی بەدیار دەخات . نمونەی : دووڕووەكان ئەو دووڕووانەی لە سەردەمی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم هەبوون . وتەی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم كە دەفەرموویت (**سیْ شت هەن كە هەركەسێك تێیدا هەبوو ئەوە دووڕووە**) [٦] ئەوە لەسەر توندبوون . ڕیوایەت كراوە وەك هاتووە ڕاڤەی بۆ ناكەین وە وتەی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم كە دەفەرموویت **(لە پاش من كافر و گومڕا نەبنەوە هەندێكتان بدەن لە ملی هە ندێكی ترتان)**[٧] وە نمونەی (**ئەگەر دوو موسڵمان بە**

---

(٦) النسائي : الإيمان وشرائعه برقم : ٥٠٢٣

(٧) البخاري : العلم برقم : ١٢١

شمشێرەوە گەیشتن بەیەك ئەوە بکوژ و کوژراو بۆ دۆزەخە) [٨] وە نمونەی (**جوێندان بە موسڵمان فاسق بوونە . وە شەڕکردنیشی کوفرە**)[٩] وە نمونەی (**هەرکەسێك بە براکەی بڵێت ئەی کافر ئەك کافرکردنە بەسەر یەکێکیان دەکەوێت**)[١٠] وە نمونەی (**کوفرکردن بە الله تعالى لە نەسەب بەریت دەکات ئەگەر کەمێکیش بێیان بچوکیش بێت**)[١١] وە نمونەی ئەم فەرموودانە کە بە صەحیحی هاتووە و لەبەرکراوە . ئێمە تەسلیمی دەبین ئەگەر واتاکەیشمان نەزانی . وە قسەی لەسەر ناکەین . وە موناقەشەی تێدا ناکەین . وە ڕاڤە بۆ ئەم فەرموودانە ناکرێت ئیلا بەو شێوەی کە هاتووە . وە ڕەتیشی ناکەینەوە ئیلا بە حەقی خۆی نەبێت .

(٨) البخاري : الإيمان برقم : ٣١
(٩) البخاري : الإيمان برقم : ٤٨
(١٠) ابخاري : الأدب برقم : ٦١٠٤
(١١) ابن ماجه : الفرائض برقم : ٢٧٤٤

(بەهەشت و دۆزەخ هەردووكیان مەخلوقن)

بەهەشت و دۆزەخ مەخلوقن وە دروستكراون . وەك لە پێغەمبەرەوە صلى الله عليه وسلم هاتووە كە دەفەرمووێت (**چووم بۆ بەهەشت كۆشكێكم بینی**) [١٢] وە (**وە ئاوی كەوسەرم بینی**)[١٣] وە (**بەسە ر بەهەشتدا تێپەڕم كرد بینیم زۆرینەی دانیشتووانەكەی ...**)[١٤] بە هەمان شێوە دۆزەخم نیشاندرا بینیم ...فلان شت و فلان شت . هەركەسێك وا گومان ببات كە بەهەشت و دۆوەخ درووست نەكراون ئەوە ئەو كەسە قورئان و فەرموودەكانی پێغەمبەریان صلى الله عليه وسلم بە درۆ خستۆتەوە . وە حیساب ناكرێت بەوەی كە باوەڕی بە بەهەشت و دۆزەخ هەیە .

---

(١٢) البخاري : النكاح برقم : ٥٢٢٦
(١٣) البخاري : تفسير القرأن برقم : ٤٩٦٤
(١٤) البخاري : بدء الخلق برقم : ٣٢٤١

(هەركەسێك لە ئەهلی قیبلە مرد بە موەحیدی ئەوە نوێژی لەسەر دەكرێت و داوای لێخۆش بوونی بۆ دەكرێت)

هەركەسێك لە ئەهلی قیبلە مرد بە موەحیدی ئەوە نوێژی لەسەر دەكرێت و داوای لێخۆش بوونی بۆ دەكرێت وە هیچ شتێك لە لێخۆشبوون رێگری لێناكات . وە واز لەنوێژكردن لەسەری ناهێنرێت لەبەر كردنی تاوانێك جا بچوك بێت یان گەورە بەڵكو حاڵی دەچێتەوە بۆلای اللّه تعالی .